

روابط اقتصادی ایران و ترکیه با اتیوپی

اتیوپی کشوری است با جمعیت ۷۰ میلیون نفری که در منطقه شاخ آفریقا قرار گرفته است. اگر چه در ایران و بیشتر نقاط جهان نام این کشور یادآور قحطی، گرسنگی و بیماری است، موضوعی که باعث شده است خیلی از کشورها آن را به نمایش بگذارند و برعکس از آن بخوبی استفاده کنند، زیرا باعث روی نیاوردن خیلی از کشورها به اتیوپی شده است. ایران و اتیوپی دارای رابطه ای عمیق می باشند که فراز و نشیب زیادی هم داشته است. اوج این روابط به دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ در زمان هایله سلاسی بر می گردد. بعد از انقلاب اسلامی روابط اقتصادی دو کشور متاثر از روابط سیاسی رشد مطلوبی را نشان نمی دهد. اگر چه ایران اسلامی با توجه به حمایت نجاشی از گروه مسلمانان مهاجر نسبت به مردم اتیوپی خوش بین است. اما نمایش چهره فقر و گرسنگی و بیماری در آفریقا و بخصوص اتیوپی توسط غربیها یکی از عوامل دوری سرمایه گذاران ایرانی از این سرزمین سبز و رو به توسعه می باشد. از دهه گذشته که کشورهای آفریقایی به میمنت توجه جامعه

بین‌المللی و ایجاد نهادهای منطقه‌ای مانند اتحادیه آفریقا با ابزارهای لازم درصدد ایجاد صلح و امنیت و توسعه پایدار بر مبنای انقلاب سبز برآمده‌اند کشور اتیوپی هم در تنوع آب و هوایی، حاصل خیزی، نیروی کار ارزان و مردمی مسالمت جو و آرام تلاش کرده که از قافله توسعه عقب نماند. بنابراین با تغییر قوانین سرمایه‌گذاری، استقبال و فراهم کردن زمینه‌های فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی و بررسی الگوهای توسعه‌ای در صدد رونق بخشیدن به اقتصاد خود است. در این میان کشورهای زیادی به اهمیت سرزمین اتیوپی برای سرمایه‌گذاری پی برده و برای ورود به بازار اتیوپی و سرمایه‌گذاری تلاش و در دو حوزه سیاسی و اقتصادی رقابت می‌کنند. از این کشورها می‌توان از دو کشور ترکیه و چین نام برد که در واقع رقبای صنعت و خدمات ایرانی در این سرزمین می‌باشند. بحث چین و کالای فراگیر چینی خارج از این گزارش می‌باشد اما بحث ورود ترکیه به اتیوپی به عنوان کشوری مسلمان که همسایه ایران می‌باشد، از جنبه‌های مختلف حایز اهمیت است. در این گزارش سعی شده است با توجه به سفر نخست وزیر ترکیه به اتیوپی، روابط اقتصادی ترکیه و ایران با اتیوپی بیشتر از دید اقتصادی مورد بررسی مقایسه قرار گیرد.

روابط ترکیه و اتیوپی

کشور ترکیه دارای موقعیتی همانند ایران است، که این کشور در تقاطع اروپا، آسیا و خاورمیانه قرار گرفته است و می‌تواند مانند پلی نقش مهمی در صادرات و واردات کالا به اتیوپی و آفریقا و بالعکس داشته باشد، موضوعی که نخست وزیر ترکیه بخوبی در مذاکرات و سخنرانی خود روی آن تاکید نمود. وی اظهار داشت ترکیه با حضور در چنین موقعیت استراتژیکی می‌تواند قدرتمندترین و قابل اعتمادترین شریک تجاری برای اتیوپی باشد.

ترکیه اگر چه از نظر جمعیتی تقریباً همسان ایران می‌باشد، اما از لحاظ مساحت کوچکتر است. این کشور در خیلی از شاخص‌های اقتصادی مشابه ایران و یا عقب‌تر است. با یک تفاوت ناچیزی در تولید ناخالص داخلی (۶٪) نیز مشابه هستیم. علاوه بر این‌ها کمک بخش‌های کشاورزی، صنعتی و خدمات به GDP کم و بیش یکسان است.

روابط سیاسی ترکیه و اتیوپی به سال ۱۹۲۶ برمی‌گردد که اولین سفارت آفریقایی ترکیه در آدیس‌آبابا ایجاد شده است. سفارت اتیوپی در سال ۱۹۳۴ در ترکیه افتتاح و در سال ۱۹۸۴ نیز بسته شده است. روابط آنها نیز مانند ما پستی و بلندی داشته است و حتی در دوره عثمانیان جنگی در نواحی رود نیل بین اتیوپی و عثمانی رخ داده است که هنوز گاهی از آن به عنوان زیادخواهی عثمانی یاد می‌کنند. البته نوک پیکان انتقاد آن حمله بیشتر متوجه مصر است تا ترکیه!

شرکت‌های ترکیه‌ای در چند سال اخیر با حضوری گسترده در زمینه‌های صنایع برق، لوازم ساختمانی، ماشین‌آلات کشاورزی و صنایع چرم توانسته‌اند نه تنها نظر مشتریان اتیوپی خود را جلب کرده و باعث افزایش حجم تجارت بین دو کشور از ۳۸ میلیون دلار در سال ۲۰۰۲ به ۹۶ میلیون دلار در سال ۲۰۰۴ (رشد ۱۵۳٪) شوند، بلکه توانسته‌اند دیدگاه مقامات دو کشور را نیز به هم نزدیک کرده و زمینه‌های سفر نخست‌وزیر ترکیه به اتیوپی را هم فراهم کنند.

اردوغان، نخست‌وزیر ترکیه در راستای سیاست آفریقایی دولت خود، سال ۲۰۰۵ را سال آفریقا اعلام و اولین سفر آفریقایی خود را به همراه هیأتی متشکل از چهار وزیر و بیش از یکصد نفر تاجر و نمایندگان پارلمان به دو کشور اتیوپی پایتخت دیپلماتیک آفریقا و آفریقای جنوبی - ثروتمندترین و بانفوذترین کشور آفریقایی انجام داد. وی در این سفر نیز

اعلام کرد که اعضای کابینه‌اش برای گسترش روابط سیاسی و اقتصادی از تمام کشورهای آفریقایی دیدار خواهند کرد.

اگر چه اولین سفر آفریقایی نخست وزیر ترکیه به فقیرترین کشور آفریقایی بود اما همین کشور باثبات ترین کشور آفریقایی است که به قولی علاوه بر پایتخت دیپلماتیک آفریقا، دروازه ورود به آفریقا است، میزبان دو نهاد مهم آفریقایی- اتحادیه آفریقا (AU) و کمیسیون سازمان ملل برای آفریقا (UNECA) و سومین پایتخت دیپلماتیک جهان (بعد از نیویورک و ژنو) است و از طرفی عضو یکی از بازارهای مهم اقتصادی آفریقا یعنی بازار عمومی کشورهای شرق و جنوب آفریقا (COMESA) با جمعیت ۳۰۰ میلیونی است که دارای موافقتنامه تجارت آزاد با کشورهای کنیا، سودان، جیبوتی و سومالی نیز می‌باشد. جالب است که ترکیه نیز پیشنهاد موافقتنامه تجارت آزاد با اتیوپی را مطرح کرده است و مقامات این کشور اعلام کرده‌اند در دست بررسی است.

علاوه بر اینها اردوغان در سفر خود به آفریقا بدنبال ارتقاء تاثیر بین المللی و تنوع حوزه اقتصادی و سیاسی ترکیه، جلب حمایت بین المللی برای عضویت ترکیه در شورای امنیت سازمان ملل و جلب حمایت بین المللی برای موضوع قبرس و عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا نیز بود.

نخست وزیر ترکیه در سفر دو روزه خود به اتیوپی با نخست وزیر و رئیس جمهور این کشور ملاقات نمود و در خصوص گسترش روابط دو جانبه در زمینه‌های مختلف گفتگو کردند. در این سفر مقامات دو کشور موافقتنامه‌های مهمی را در زمینه های اقتصادی، سیاسی و امنیتی از جمله موافقتنامه اجتناب از اخذ مالیات مضاعف و همکاری در صنایع ساخت و ساز، چرم و کشاورزی امضاء کردند. در واقع دو کشور تلاش کردند که روابط خود را

در زمینه های مختلف تقویت و توسعه دهند تا حجم تجارت بین دو کشور را در کوتاه مدت به ۵۰۰ میلیون دلار برسانند.

تشکیل شورای تجاری دو کشور به منظور ارائه طرح پروژه های سرمایه گذاری دو جانبه و توصیه های لازم، افتتاح اولین دفتر آژانس همکاریهای بین المللی ترکیه در آدیس آبابا به عنوان سمبل و سنگ بنای روابط دو جانبه دو کشور، امضای یک موافقتنامه دفاعی) که جزئیات آن فاش نشده است اما خرید بعضی از خودروهای نظامی بخشی از آن می باشد، موافقت مقامات اتیوپیایی با بازگشایی مجدد سفارت اتیوپی در ترکیه تشکیل گروههای دوستی بین پارلمانی دو کشور و امضای یادداشت تفاهم بین موسسه بین المللی اتیوپی برای صلح و توسعه (EHPD) و مرکز تحقیقات استراتژیک ترکیه از دیگر نتایج سفر نخست وزیر ترکیه به اتیوپی بود.

علاوه بر اینها نخست وزیر ترکیه در هتل آدیس آبابا و با حضور تعدادی از مقامات اتیوپیایی از جمله وزیر امور خارجه و رئیس مجلس نمایندگان اتیوپی و هیاتهای دیپلماتیک مقیم آدیس آبابا و همچنین رسانه های گروهی سخنرانی کرد. وی تحولات جهانی و سیاست خارجی ترکیه را تشریح نمود. ایشان اظهار داشت ترکیه کشوری است که در موقعیتی استراتژیک قرار گرفته و متاثر از اتفاقاتی است که در هر نقطه از جهان به وقوع می پیوندد. این کشور در مبارزه با تروریسم، فقر، بیماری و گرسنگی فعال می باشد. عضویت ترکیه در سازمان های منطقه ای و بین المللی متعدد نشان دهنده ماهیت چند بعدی سیاست خارجی ترکیه است. عضویت ترکیه در سازمان های اروپایی و آتلانتیک یکی از سنگ بناهای سیاست خارجی ترکیه می باشد.

عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا و ناتو و روابطش با آمریکا از اهمیت محوری برخوردار است. وی اظهار داشت ترکیه تنها کشوری است که هم عضو ناتو و هم عضو

سازمان کنفرانس کشورهای اسلامی است. این کشور برای حفظ صلح و امنیت منطقه و جهان تلاش‌های زیادی کرده است. در ماموریت‌های حافظ صلح زیادی از جمله در سومالی در سال ۱۹۹۳، افغانستان، سیرالئون، کنگو و ساحل عاج حضور داشته است. اردوغان در خصوص آفریقا اظهار داشت، ترکیه نه از لحاظ جغرافیایی و نه از لحاظ احساسی خود را از آفریقا دور نمی‌داند. آفریقا سرزمینی زیباست که علیرغم تمام مشکلات مانند یک شیر بیدار شده است و با درس گرفتن از گذشته، برای ارتقای ایجاد دموکراسی و توسعه تلاش می‌کند. ایشان بیان داشت ترکیه در چارچوب سیاست خارجی چند بعدی خود به کمک‌های بین‌المللی برای ایجاد صلح و امنیت در آفریقا ادامه خواهد داد و نمونه اخیر آن کمک بشردوستانه به حل بحران دارفور بود.

ترکیه به عنوان رئیس کنونی شورای وزرای خارجه کنفرانس اسلامی تلاش کرده است که بحران‌های بشردوستانه را حل و فصل نماید. نخست وزیر ترکیه در خصوص روابط با اتیوپی اظهار داشت روابط ترکیه با کشور اتیوپی به عنوان یکی از قدیمی ترین کشورهای جهان به قرن ۱۶ میلادی باز می‌گردد. وی اظهار داشت روابط سیاسی و اقتصادی دو کشور در چند سال اخیر رو به رشد بوده است. حجم تجارت بین دو کشور در سال ۲۰۰۲، ۳۸ میلیون دلار بود و در مدت دو سال با ۱۵۳٪ رشد به ۹۶ میلیون دلار رسیده است. گروه‌های دوستی بین مجلسین و شورای اقتصاد دو کشور ایجاد شده است، دفتر کمک‌های بین‌المللی ترکیه در اتیوپی افتتاح گردید و همین موسسه پروژه ای به مبلغ ۲۰۰۰۰۰ دلار در حفر ۲۰ حلقه چاه آب در اتیوپی را اجرا کرده است.

علاوه بر اینها خطوط هوایی دو کشور قبلاً موافقتنامه ای را امضا کرده‌اند که بزودی خط هوایی بین ترکیه و اتیوپی برقرار می‌شود. دولت و مطبوعات اتیوپی هم استقبال خوبی از هیات عالی ترک کردند حتی روزنامه اتیوپیین هرالد با درج سرمقاله ای با نخست

وزیر اتیوپی هم صدا و سفر هیات ترک را به عنوان آغاز فصل جدیدی در روابط دو کشور خوانده و نوشت ثبات سیاسی - اجتماعی و سیاست خارجی مطلوب انگیزه‌ای بزرگ برای اعتماد دو جانبه و همکاری بین مردم و دولت‌ها می‌باشد. این روزنامه با اشاره به سفر هیات ترک نوشت دولت و مردم اتیوپی از سفر نخست وزیر، تجار و دولتمردان ترکیه بهره می‌برند و اینکه شخصیت‌ها و تجاری از گوشه‌های جهان بصورت فردی و یا گروهی و رسمی یا غیررسمی اتیوپی را به مقصد نهایی خود انتخاب می‌کنند، باعث غرور ملت و دولت است!

روزنامه مذکور در سرمقاله خود نوشت دو کشور علاقمند به گسترش روابط تجاری و ارتقاء تجارت و صنایع هستند و در این راستا درصددند موانع را از سر راه بردارند. یکی از اهداف سفر بررسی راههای توسعه روابط اقتصادی و عوامل سرمایه گذاری دو جانبه بود و امضای موافقتنامه اجتناب از اخذ مالیات مضاعف بدرستی در این راستا انجام شد. در واقع دو کشور برای تشویق جریان سرمایه گذاری بدون خطر، بطور دو جانبه با تضمین سرمایه گذاری موافقت کردند موضوع مهمی که بدون شک بدلیل تضمین خطرات هدر رفتن سرمایه، باعث افزایش سرمایه گذاری تجار ترک در اتیوپی خواهد شد.

همین روزنامه در مبحث تجارت مفید ترکیه برای اتیوپی در مرحله انتقال اقتصادی - اجتماعی بخشهایی از مراحل توسعه در ترکیه را تشریح و نوشت: ترکیه تا اواسط دهه ۱۹۵۰ یک کشوری روستایی بود که بیش از ۷۹٪ از مردم آن وابسته به کشاورزی بودند و در روستا زندگی می‌کردند ولی هم اکنون ۹۰٪ از مردم شهرنشین هستند و این انتقال اتفاق نمی‌افتد مگر آنکه برنامه میان مدت فدای برنامه های درازمدت شود.

حرکت توسعه ای ترکیه از سال ۱۹۲۳ توسط دولت کمال اتاترک آغاز شد و تداوم داشت. اگر چه هم اکنون نیز بخش کشاورزی ۴۶٪ از GDP ترکیه را تشکیل می‌دهد اما ترکیه در دهه ۱۹۵۰ با استفاده از کود، ماشین آلات مدرن و تنوع بذرها توانسته است به

یکی از محدود کشورهای تبدیلی شود که دارای مازاد محصولات کشاورزی است. روند مدرنیته و صنعتی شدن بخش کشاورزی در این کشور تاثیر مثبتی بر سایر صنایع نیز گذاشته است و به توسعه کشور کمک زیادی کرده است. صنایع حمل و نقل، منسوجات، ساخت و ساز، فرآورده های چرمی و محصولات بسته بندی و غذایی توسعه یافته و به GDP کشور کمک کرده است. بدین ترتیب ترکیه به عنوان یکی از کشورهای پیشرفته در حال توسعه در جهان ظاهر شده که در آفریقا و جهان به عنوان سمبل پیشرفت و تغییرات اقتصادی شناخته شده است.

این روزنامه به توافقات ترکیه و اتیوپی اشاره کرد و نوشته است حال که با سفر نخست وزیر ترکیه فصل جدیدی از همکاری بین دو کشور آغاز شده است برعهده مردم، بازوهای دولتی و جامعه اقتصادی است که این فرصت را با کشوری که در تقاطع اروپا، آسیا و آفریقا است، حفظ کنند.

مجموعه عوامل فوق و حضور مداوم شرکت های ترکیه ای در نمایشگاهها و بازار اتیوپی با حمایت مالی نهادهای دولتی و خصوصی ترکیه ای نمایانگر آن است که ترکیه در مجموع سالهای آتی نیز حداقل از رقیب همسان و همسایه خود (ایران) جلو خواهد بود و بازار اتیوپی و شاخ آفریقا را نیز فرا خواهد گرفت و زمینه های فعالیت و بازی حریف را تنگ تر و سخت تر خواهد کرد.

روابط ایران و اتیوپی

بطور کلی روابط ایران و اتیوپی عمیق تر از روابط ترکیه و اتیوپی می باشد و شناخت اتیوپیاییها غالباً نسبت به ایران (Persia) بیشتر و مثبت می باشد و ایران را به عنوان

کشوری متمدن، توسعه یافته و ثروتمند می‌شناسند. ایرانیان نیز همچنان که پیشتر گفته شد، دید مثبتی نسبت به اتیوپی دارند.

روابط ایران و اتیوپی بعد از وقوع انقلاب اسلامی حرکتی رو به رشد داشته است اما بنظر می‌رسد که به وضع مطلوب نرسیده است. دو کشور تاکنون چهار کمیسیون مشترک اقتصادی را در تهران و آدیس آبابا برگزار کرده‌اند و موافقتنامه‌های همکاریهای تجاری، تشکیل شورای تجاری، تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری، همکاریهای صدا و سیما، همکاریهای فرهنگی و یادداشت تفاهم‌هایی نیز در زمینه‌های علمی و فنی، بهداشت، دام و کشاورزی امضا کرده‌اند. در همین چارچوب نیز مقامات دو کشور سفرهای دو جانبه داشته‌اند. با این حال کمیسیون مشترک بین دو کشور بعنوان نیروی محرکه و لوکوموتیو حرکت روابط سیاسی و اقتصادی دو کشور خیلی کند حرکت کرده است و از سرعت و تحرک لازم در ارتقاء روابط چه سیاسی و چه اقتصادی برخوردار نبوده است! بطوریکه آمار حجم تجارت بین دو کشور بطور رسمی چیزی کمتر از ۱۰ میلیون دلار را نشان می‌دهد، البته آمار غیر رسمی حجم بیشتری را نشان می‌دهد.

دو کشور علی‌رغم چهار دوره کمیسیون مشترک هنوز نتوانسته‌اند مشکل برقراری خط اعتباری بین دو کشور که مشکل اصلی تجارت است را حل نمایند! علاوه بر اینها در خصوص امضای موافقتنامه اخذ مالیات مضاعف نیز اجماع حاصل نشده است! موضوعاتی که در واقع می‌تواند چرخ‌های روابط دو کشور را با سرعت بیشتری به حرکت در آورند و متاسفانه همین موضوعات نیز باعث می‌شود که فاصله ما از رقیبانی مثل ترکیه بیشتر شود و به گونه‌ای واگذاری زمین به حریف محسوب می‌شود که حتی حریف می‌تواند جاده حرکت ما را ناهموار سازد و شرایط بازار و رقابت را بر ما سخت‌تر نماید!

آنچه که امروز در روابط سیاسی و اقتصادی بین کشورها حاکم می‌باشد دارای حداقل دو مولفه زمان و رقابت است. از آنجایی که اتیوپی به عنوان کشوری فقیر در جهان شناخته شده است، مردم آن نیز عادت کرده‌اند در کشور خودشان بدنبال فرصت بگردند. لذا همواره بایستی برای کار با آنها رفت، بایستی در کشور خودشان توانمندیها را به آنها معرفی کرد و معمولا برای پیدا کردن فرصت و سرمایه (حتی با کیفیت و امتیاز بیشتر) به دنبال کسی نمی‌روند. خصوصیتی که ترکها و چینی‌ها آن را درک و از آن بهره برداری نیز کرده‌اند. از این منظر علی‌رغم برتری امتیازات ایرانیان در کیفیت کالا و صنعت و موقعیت جغرافیایی، ترکها هماهنگ عمل کرده و گوی سبقت را برده‌اند. ایرانیان حضور چندانی در بازار اتیوپی ندارند اگر چه بعضی کالاهای ایران یا شرکت‌های ایرانی بصورت پراکنده و نامنظم وارد بازار اتیوپی شده‌اند و در چند پروژه مشترک مانند ایران گاز و آلومینیوم نیز مشارکت دارند اما حضور کالاهای یا شرکت‌های ایرانی به مانند ترکیه و چین در اتیوپی فراگیر نشده است.

اما آنچه مهم است، این است که اتیویاییها به گذشته فکر نمی‌کنند و تنها می‌خواهند آینده را بسازند و نسبت به ایران (خوشبختانه) و ترکیه (متاسفانه) دیدی مثبت دارند. نکته جالب تر اینکه آنان نیز خود به موقعیت مشابه ایران و ترکیه در تقاطع اروپا، آسیا و آفریقا واقف هستند و به هر دو کشور بعنوان کشورهای پیشرفته و در حال توسعه نگاه می‌کنند که می‌توانند در زمینه‌های مختلف توسعه به آنها کمک کنند و شریک اقتصادی خوبی باشند. این دیدگاه را می‌توان از سفر هیات اقتصادی ایالت تیگرای (ایالت حزب حاکم) اتیوپی به ترکیه و ایران نیز دریافت. ترکیه تمام هزینه‌های سفر هیات مذکور را پرداخت و همین هیات با راهنمایی بازرگانی ایران به استان خراسان سفر نمود! در سفر این هیات بخوبی می‌توان دو مولفه زمان و فرصت رقابت را دید.

شرکت‌های ترکیه‌ای با حمایت دولت و شرکت‌های برگزار کننده نمایشگاه در تمام نمایشگاه‌های آدیس آبابا با قدرت شرکت می‌کنند (هزینه شرکت در نمایشگاه‌ها به آنها پرداخت می‌شود) و توانمندیها خود را در معرض نمایش می‌گذارند. در صورتی که شرکت‌های ایرانی به دلایل بدینی نسبت به فقر و گرسنگی ناشی از سوء تبلیغات، عدم حمایت از سوی نهاد مربوطه دولتی و خصوصی و عدم حمایت از سرمایه‌گذاری، هیچ علاقه‌ای به حضور در نمایشگاه‌های آدیس آبابا ندارند و تنها در صورت داشتن حق فروش حاضرند شرکت نمایند که نتایج کار نیز با چنین روشی نمی‌توانند در درازمدت و حتی کوتاه مدت حضور ایرانیان را تثبیت کند.

خلاصه

مجموعه موارد فوق از جمله حجم تجارت بین ترکیه و اتیوپی، سفر نخست وزیر ترکیه، عزم سیاسی مقامات دو کشور مذکور و بازار کشور اتیوپی نشان می‌دهد که ترکیه گامی اساسی و جدی در روابط سیاسی و اقتصادی خود با اتیوپی برداشته است که با گذشت زمان و تداوم شرایط فعلی، می‌تواند فعالیت‌های تجاری و غیره را برای ایران سخت تر کند. بنابراین ایجاد حرکتی در روابط دو جانبه همراه با فراهم کردن زمینه‌های سرمایه‌گذاری دو جانبه از جمله امضای موافقتنامه اجتناب از اخذ مالیات مضاعف و خودداری از سخت‌گیریهایی بیش از حد از سوی سازمان‌های ذیربط ایرانی و افزایش حجم تجارت دو جانبه (نه بصورت یکطرفه) میتواند باعث ارتقاء روابط سیاسی و اقتصادی دو جانبه گردد.

تهیه کننده: علی شیخ علی، سفارت جمهوری اسلامی ایران؛ آدیس آبابا